

KOMPETENTNOSŤ SESTIER PRE POSKYTOVANIE MULTIKULTÚRNEJ OŠETROVATEĽSKEJ STAROSTLIVOSTI Z POHĽADU PRÍPRAVY NA POVOLANIE

COMPETENCE OF NURSES FOR THE PROVISION OF MULTICULTURAL NURSING CARE FROM THE PERSPECTIVE OF VOCATIONAL TRAINING

Mária Šupínová¹, Júlia Jankovičová¹

Abstrakt

Východiská: Zmeny v poskytovaní zdravotnej starostlivosti spôsobené novými demografickými pomermi v krajinách Európskej únie, si vyžadujú pripravenosť sestier na poskytovanie multikultúrnej ošetrovateľskej starostlivosti.

Ciel: Na základe hodnotenia úrovne vedomostí z multikultúrneho ošetrovateľstva, posúdiť pripravenosť sestier na poskytovanie ošetrovateľskej starostlivosti pacientom z inej kultúry.

Metóda: Bola použitá metóda elektronického testovania vedomostí cez Microsoft Forms. Otázky testu overovali teoretické východiská multikultúrneho ošetrovateľstva a využitie poznatkov z multikultúrneho ošetrovateľstva v praxi. Do súboru bolo zaradených 285 sestier s profesijnou registráciou na území Slovenska.

Výsledky: Priemerný počet dosiahnutých bodov celým súborom bolo 16,12 bodov (možné maximum 30 bodov). Z teoreticky zameraných otázok bol priemerný počet získaných bodov 6,45 (možné maximum 15 bodov). V otázkach zameraných na praktické využitie v multikultúrnom ošetrovateľstve, bol priemerný bodový zisk 12,95 bodu (možné maximum 25 bodov). Signifikantne vyšší bodový zisk dosiahli sestry s vyšším stupňom vzdelania ($p = 0,005$; K-W). Bodový zisk sestier nesúvisel s odborom v ktorom pracujú ani s dĺžkou praxe.

Záver: Výsledky výskumu odhalili len priemernú úroveň znalostí sestier z multikultúrneho ošetrovateľstva. Preukázali mierne lepšiu situáciu v multikultúrnej kompetentnosti mladších sestier s vyšším stupňom vzdelania. Výsledky poukazujú na potrebu kontinuálneho vzdelávania sestier s dlhoročnou praxou v multikultúrnom ošetrovateľstve

¹ Katedra ošetrovateľstva, Fakulta zdravotníctva so sídlom v Banskej Bystrici, Slovenská zdravotnícka univerzita v Bratislave

Klíčové slová

multikultúrne ošetrovatelstvo, vedomosti, pripravenosť sestier, pacient, iná kultúra

Abstract

Background: Changes in the provision of health care caused by new demographic conditions in the countries of the European Union require the readiness of nurses to provide multicultural nursing care.

Aim: Based on the evaluation of the level of knowledge from multicultural nursing, to assess the readiness of nurses to provide nursing care to patients from other cultures.

Method: The method of electronic knowledge testing via Microsoft Forms was used. The test questions verified the theoretical basis of multicultural nursing and the use of knowledge from multicultural nursing in practice. The file included 285 nurses with professional registration in Slovakia.

Results: The average number of points achieved by the whole set was 16.12 points (possible maximum 30 points). From the theoretically focused questions, the average number of points obtained was 6.45 (possible maximum 15 points). In questions focused on practical use in multicultural nursing, the average point gain was 12.95 points (possible maximum 25 points). Significantly higher points were achieved by nurses with a higher level of education ($p = 0.005$; K-W). The point gain of nurses was not related to the field in which they work or the length of practice.

Conclusion: The results of the research revealed only the average level of knowledge of nurses from multicultural nursing. They showed a slightly better situation in the multicultural competence of younger nurses with a higher level of education. The results point to the need for continuous education of nurses with many years of experience in multicultural nursing.

Keywords

multicultural nursing, knowledge, nurses' readiness, patient, other culture

ÚVOD

Nové demografické pomery v krajinách Európskej únie (EÚ), spôsobené migráciou obyvateľstva, aj vplyvom výhod Schengenského dohovoru, prinášajú väčšiu rôznorodosť kultúr v jednotlivých krajinách. Tá sa prejavuje aj v spôsobe poskytovania zdravotnej starostlivosti. Sestry sa čoraz častejšie stretávajú s pacientmi z inej kultúry. Tento fakt si vyžiadal i nový prístup k potrebám vzdelávania v oblasti multikultúrneho ošetrovateľstva vo svete rovnako ako v európskych krajinách. Nové trendy v starostlivosti o zdravie obyvateľstva, prinášajú aj zmeny vo vzdelávaní sestier na Slovensku (Kober, 2008).

Úspešné sesterské aktivity zamerané na klientov jednotlivých kultúr, si podľa Špirudovej et al. (2006), vyžadujú zo strany sestry podpornú komunikáciu a rešpektovanie ich hodnôt, názorov a praktík. Význam má najmä kultúrna citlivosť, t.j. rešpektovanie jedincov, uvedomenie si rôznosti kultúrnych presvedčení a praktík realizovaných v prospech pacienta, aby mu bola poskytovaná bezpečná a kvalitná starostlivosť. Dôležité je aj modifikovanie plánov starostlivosti tak, aby do nich boli zahrnuté aj pacientove názory a praktiky. Tie ho však nemôžu ohroziť na zdraví a na živote a musia byť kompatibilné s režimom jeho liečby a starostlivosti. Pri každom ochorení dochádza k negatívnym emóciám. Nastupuje strach, úzkosť a frustrácia. Ak sa k týmto symptómom pridružia kultúrne odlišnosti, môže dôjsť až k sociálnej fóbii. Multikultúrne ošetrovateľstvo sa definuje ako komparatívny, humanistický, praktický a teoretický odbor zameraný na podobnosti a rozdiely starostlivosti o rôzne kultúry s ich súborom hodnôt, životných zvyklostí a presvedčení, a to s cieľom poskytovať vhodnú, účinnú a individualizovanú podporu v zdraví a chorobe (Lišková et al., 2006).

Cieľom transkultúrneho ošetrovateľstva je poskytovať kultúrne zhodnú a diferencovanú ošetrovateľskú starostlivosť praktikovanú pre zdravých a chorých ľudí, alebo im pomáhať čeliť nepriaznivým ľudským podmienkam, chorobe či umieraniu kultúrne vhodným spôsobom (Špirudová et al., 2006).

Ošetrovateľská starostlivosť poskytovaná sestrou, je v súčasnosti oveľa náročnejšia. V súlade s holistickou filozofiou v modernom ošetrovateľstve sestra pristupuje k pacientovi nielen ako k fyzickej, ale aj emocionálnej a spoločenskej bytosti, ku ktorej patrí aj jeho kultúrna príslušnosť (Janiczeková a Rapčíková, 2018).

Nové trendy v ošetrovateľstve priniesli snahu sestier o nadobudnutie vedomostí v oblasti multikultúrneho ošetrovateľstva. Boli realizované formou odborných seminárov a vzdelávacích kurzov. Cieľom týchto kurzov bolo ovládať základný pojmový aparát, ako i multikultúrny prístup k pacientom inej národnosti, rasy alebo náboženstva.

V Konceptii odboru ošetrovateľstva, z 29. mája 2006 MZ SR, sa v bode 2 „Rozvoj starostlivosti v odbore pod písmenom „i“. uvádza: „Prioritou vývoja ošetrovateľstva v súlade s odporúčaniami Medzinárodnej rady sestier (ICN), Svetovej zdravotníckej organizácie (WHO) a smernicami Rady EÚ je: „rozvíjať multikultúrne ošetrovateľstvo.“ V oblasti kultúrnych poznatkov má preto významné miesto vzdelávanie sestier (Hoťková, 2007).

Multikultúrne ošetrovateľstvo je v súčasnosti v podmienkach Slovenska zaradené do študijných programov pregraduálneho vzdelávania v odbore ošetrovateľstvo ako samostatný predmet.

Vzdelávaním a rozvojom zručností v multikultúrnom ošetrovatelstve sestra získa väčšie rozlišovacie schopnosti a citlivosť k etnickým, kultúrnym a sociálnym špecifikám. Nadobudne schopnosť lepšie rozlišovať javy etnicky a kultúrne determinované od sociálne patologických javov, väčšiu profesionálnu istotu v starostlivosti o ľudí inej kultúry, etnika či sociálnej vrstvy, umenie lepšie komunikovať a zručnosti v oblasti neverbálnej komunikácie a paralingvistiky (Špirudová et al., 2006).

CIEL VÝSKUMU

Na základe hodnotenia úrovne vedomostí z multikultúrneho ošetrovatelstva, posúdiť pripravenosť sestier na poskytovanie ošetrovateľskej starostlivosti pacientom z inej kultúry.

SÚBOR A METÓDA

Bola použitá metóda elektronického testovania vedomostí cez Microsoft Forms. Vedomostný test pozostával z 30 otázok – pri 100% správnych odpovedí predstavoval bodový zisk 30 bodov. Prvá časť testu (otázky 5–17), testovali teoretické východiská multikultúrneho ošetrovatelstva, druhá časť testu (otázky 18–30), testovali využitie poznatkov z multikultúrneho ošetrovatelstva v praxi. Úroveň náročnosti testu zodpovedala podmienkam absolvovania záverečnej skúšky z predmetu „Základy multikultúrneho ošetrovatelstva“ na fakulte zdravotníctva SZU so sídlom v Banskej Bystrici, študentov 3. ročníka v odbore ošetrovatelstvo. Test bol anonymný, z demografických údajov bolo zisťované: pohlavie, stupeň vzdelania, dĺžka praxe a odbor v ktorom respondenti pracujú. Na analýzu bolo použité testovanie Kruskal-Wallis ANOVA test a kontingenčné tabuľky. Podmienkou pre zaradenie do súboru bola profesijná registrácia v registri sestier v Slovenskej republike a pracovné zaradenie sestra bez rozdielu odboru v ktorom sestry pracujú. Do súboru bolo celkovo zaradených 285 sestier s profesijnou registráciou z celého Slovenska.

VÝSLEDKY

Tab. 1 Prehľad dosiahnutých bodov testovania celým súborom

	Valid N	Mean	Std.Dev.	Median	Minimum	Maximum	Lower Quartile	Upper Quartile
nb	282	16,15	3,57	16,0	3,0	30,0	14,0	18,0
tb	282	6,46	1,82	6,0	1,0	13,0	5,0	8,0
pb	282	12,95	3,07	13,0	3,0	25,0	11,0	15,0

Legenda: Celkový počet bodov (nb); Otázky 5–17, teoretická časť (tb); Otázky 18–30, praktická časť (pb); Valid N (celkový počet platných testov); Mean (priemer); Std.Dev. (smerodajná odchýlka); Median (stredná hodnota); Min – minimálny počet dosiahnutých bodov; Max – maximálny počet dosiahnutých bodov; Lower Quartile (dolný kvartil); Upper Quartile (horný kvartil)

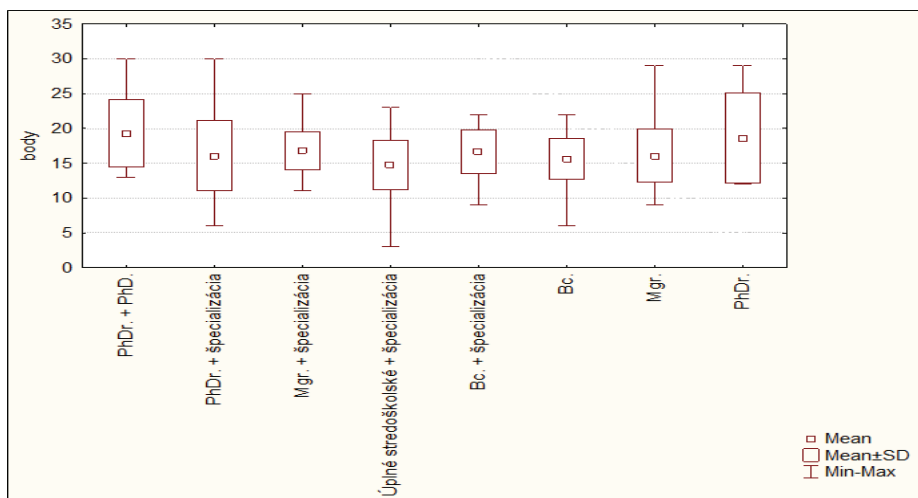
V tabuľke 1, je prehľad dosiahnutých bodov celého výskumného súboru. Respondenti dosiahli v priemere 16,15 bodov z možného maxima 30 bodov. Výrazne nízke bodové zisky boli dosiahnuté v časti teoretické východiská. Respondenti dosiahli v priemere 6,46 bodov z možného maxima 15 bodov. V otázkach zameraných na praktické využitie v multikultúrnom ošetrovatelstve bol priemerný bodový zisk 12,95 bodu, z možného maxima 25 bodov.

Tab. 2 Testovacia štatistika vzdelanie vs dosiahnuté body

	H	P(K-W)
nb	20,26022	0,005
tb	17,96218	0,0121
pb	19,09265	0,0079

Legenda: H (testovacia štatistika); P(K-W) (hodnota p Kruskal-Wallis ANOVA testu)

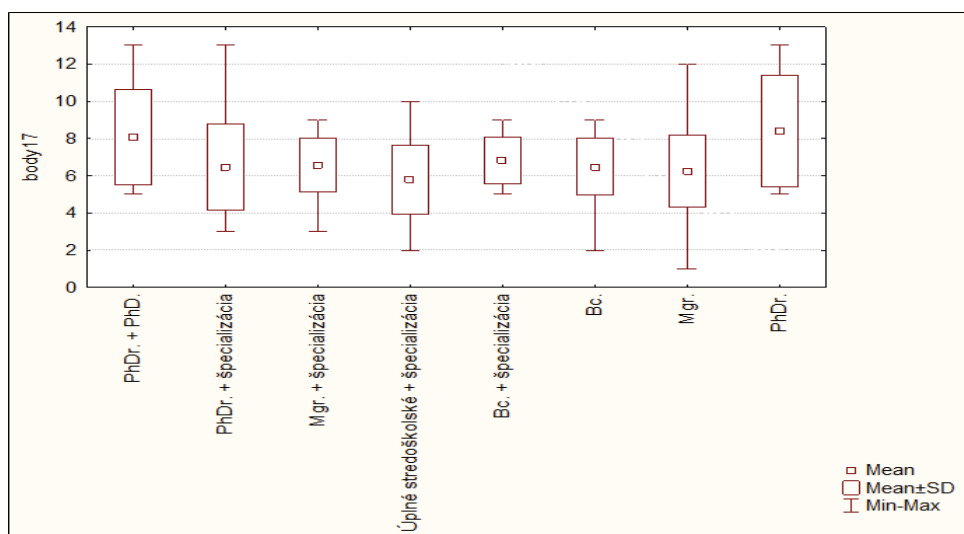
Graf 1 Prehľad celkového počtu dosiahnutých bodov (nb) podľa vzdelania respondentov

Legenda: Mean – priemer; SD – smerodajná odchýlka; Min – minimálny počet dosiahnutých bodov; Max – maximálny počet dosiahnutých bodov

Z grafu je zrejmé, že najvyšší počet bodov dosiahli sestry s najvyšším stupňom vzdelania PhDr. a PhD. Rozdiel medzi kategóriami bol štatisticky signifikantný $p = 0,005$ (tab. 2, graf 1).

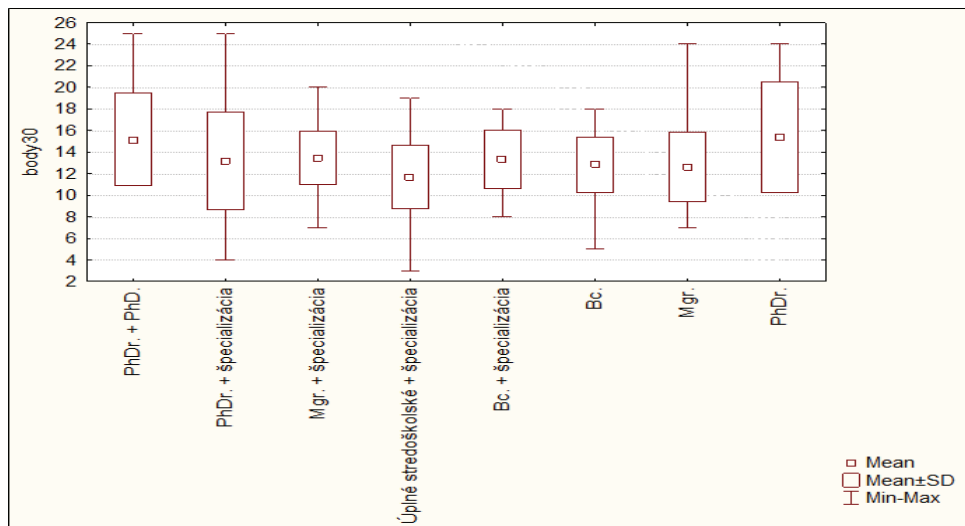
Graf 2 Prehľad počtu dosiahnutých bodov tb podľa vzdelania respondentov

Legenda: Mean – priemer; SD – smerodajná odchýlka; Min – minimálny počet dosiahnutých bodov; Max – maximálny počet dosiahnutých bodov; tb (teoretická časť testu)

V grafe 2 je prehľad dosiahnutých bodov z testovania teoretických východísk (tb) multikultúrneho ošetrovateľstva. Najvyšší počet bodov dosiahli sestry s najvyšším stupňom vzdelania. Rozdiely medzi jednotlivými skupinami neboli štatisticky významné (tab. 2).

Graf 3 Prehľad počtu dosiahnutých bodov pb podľa vzdelania respondentov

Legenda: Mean – priemer; SD – smerodajná odchýlka; Min – minimálny počet dosiahnutých bodov; Max – maximálny počet dosiahnutých bodov

V grafe 3 je prehľad dosiahnutých bodov z testovania praktických východísk (pb) multikultúrneho ošetrovateľstva. Najvyšší počet bodov dosiahli sestry s najvyšším stupňom vzdelania. Rozdiely medzi jednotlivými skupinami neboli štatisticky významné (tab. 2).

Tab. 3 Prehľad dosiahnutých bodov testovania podľa dĺžky praxe

	Valid N	Mean	Std.Dev.	Median	Minimum	Maximum	LQ	UQ
Do 5 rokov								
nb	166	16,43	3,43	17,0	6,0	30,0	15,0	18,0
tb	166	6,50	1,80	6,0	2,0	13,0	5,0	8,0
pb	166	13,18	2,99	13,0	5,0	25,0	11,0	15,0
6–10 rokov								
nb	35	15,29	4,50	15,0	3,0	29,0	13,0	18,0
tb	35	6,23	2,06	6,0	3,0	13,0	5,0	7,0
pb	35	12,20	3,55	12,0	3,0	24,0	11,0	14,0
11–15 rokov								
nb	46	15,83	2,95	16,0	9,0	25,0	14,0	18,0
tb	46	6,46	1,53	6,5	3,0	10,0	6,0	7,0
pb	46	12,87	2,54	13,0	8,0	21,0	11,0	14,0
16 a viac								
nb	30	16,00	4,13	15,5	9,0	30,0	14,0	18,0
tb	30	6,43	2,18	6,5	1,0	13,0	5,0	8,0
pb	30	12,63	3,73	12,0	7,0	25,0	10,0	14,0

Legenda: Celkový počet bodov (nb); Otázky 5–17, teoretická časť (tb); Otázky 18–30, praktická časť (pb); Valid N (celkový počet platných testov); Mean (priemer); Std.Dev. (smerodajná odchýlka); Median (stredná hodnota); Min – minimálny počet dosiahnutých bodov; Max – maximálny počet dosiahnutých bodov; Lower Quartile (dolný kvartil); Upper Quartile (horný kvartil)

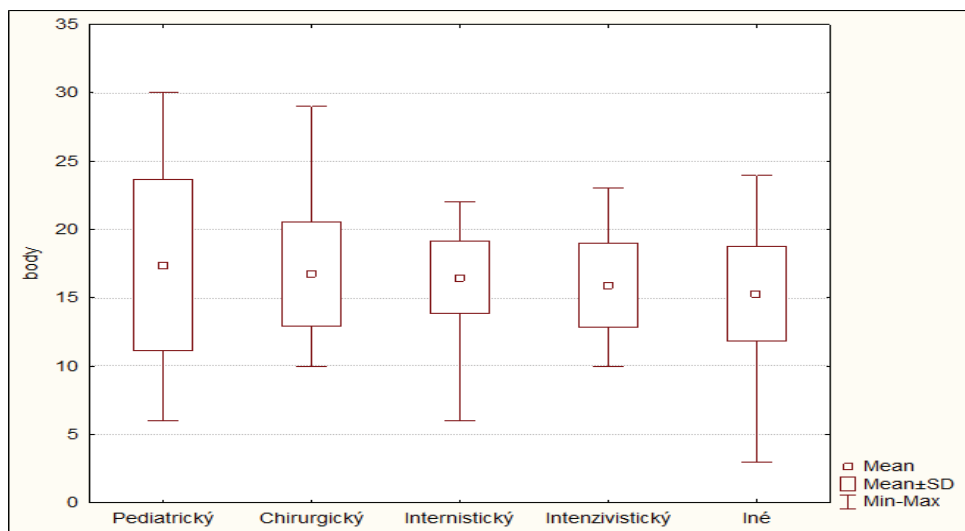
Tab. 4 Testovacia štatistika dĺžka praxe vs dosiahnuté body

	H	P(K-W)
nb	3,953366	0,2665
tb	1,114404	0,7736
pb	4,624194	0,2015

Legenda: H (testovacia štatistika); P(K-W) (hodnota p Kruskal-Wallis ANOVA testu)

Najvyšší priemerný počet bodov dosiahli sestry do 5 rokov praxe (16,46), najnižšie výsledky dosiahli sestry pracujúce 16 a viac rokov s ukončeným úplným stredoškolským štúdiom + špecializáciou. Rozdiely medzi skupinami neboli štatisticky významné. (tab. 3, 4).

Graf 4 Prehľad počtu dosiahnutých bodov pb podľa odboru respondentov

Legenda: Mean – priemer; SD – smerodajná odchýlka; Min – minimálny počet dosiahnutých bodov; Max – maximálny počet dosiahnutých bodov

V grafe 4 je prehľad priemerných hodnôt dosiahnutých bodov v závislosti od odboru v ktorom respondenti pôsobia. Dosiahnuté hodnoty sú v jednotlivých kategóriách vyrovnané, mierne vyšší počet bodov bol zaznamenaný u sestier pracujúcich v pediatrii. Rozdiely medzi jednotlivými skupinami neboli štatisticky významné (tab. 5).

Tab. 5 Testovacia štatistika práca v odbore vs dosiahnuté body

	H	P(K-W)
nb	5,297623	0,2581
tb	9,208407	0,0561
pb	5,246134	0,263

Legenda: H (testovacia štatistika); P(K-W) (hodnota p Kruskal-Wallis ANOVA testu)

DISKUSIA

Multikultúrna výchova je podľa Špirudovej et al. (2006), proces, ktorého prostredníctvom si jednotlivci majú vytvárať dispozície k pozitívnemu vnímaniu a hodnoteniu kultúrnych systémov, odlišných od ich vlastnej kultúry a na tomto základe majú regulovať svoje chovanie k príslušníkom iných kultúr. Multikultúrnou výchovu môžeme chápať ako proces osvojovania si kľúčových interkultúrnych kompetencií (Virgulová, 2011). Z výsledkov realizovaného výskumu je zrejmé, že vzdelávanie budúcich sestier je v posledných desiatich rokoch zamerané aj na pripravenosť sestier v multikultúrnom ošetrovatelstve. Signifikantne najvyšší počet bodov z vedomostného testu v multikultúrnom ošetrovatelstve dosiahli sestry s najvyšším stupňom vzdelania (PhDr., PhD.), zároveň najmladšie sestry, s dĺžkou praxe do 5 rokov praxe (tab. 1–3, graf 1–3). Výsledok odráža učebné osnovy pregraduálneho vzdelávania. Úspešnosť v testovaní bolo aj pri najvyšších hodnotách respondentov hodnotené iba ako priemerné. Na nedostatočné vedomosti z problematiky multikultúrneho ošetrovatelstva poukázala aj Dobsonyová, Jankechová a Kollárová (2015). Lanting et al. (2019), pokladajú za veľmi dôležité, aby sa témy kultúrnych kompetencií začlenili do medicínskych osnov. Za dôležité považujú aj hodnotenie zručností v oblasti multikultúrnych schopností. Sorensen et al. (2019), zdôrazňujú aj potrebu zmeny učebných osnov a pripravenosť učiteľov, aby bola zabezpečená multikultúrna spôsobilosť lekárov a riešenie nerovnosti v zdraví medzi rôznymi etnickými skupinami pacientov. Sestry s dlhoročnou praxou a nižším stupňom vzdelania, nášho súboru, preukázali podpriemerné vedomosti nielen v oblasti teoretických východísk multikultúrneho ošetrovatelstva, ale aj ich aplikovania v praxi. Odbor v ktorom sestry pracovali nebol signifikantne rozhodujúci (graf 4). Na nízku úroveň vedomostí sestier z multikultúrneho ošetrovatelstva poukázali aj Zamboriová, Simočková a Sováriová Soósová (2015). Z výsledkov nimi realizovaného prieskumu vyplývajú mierne lepšie vedomosti u sestier z Česka v porovnaní so sestrami zo Slovenska.

ZÁVER

Sestra poskytuje ošetrovateľskú starostlivosť v súlade s právami pacienta. Pri ošetrovaní pacientov s rôznych kultúr sa môže sestra dostať do konfliktu s rôznymi morálnymi a kultúrnymi hodnotami a očakávaniami pacienta. Dostatočné vedomosti z multikultúrneho ošetrovatelstva sú preto veľmi potrebné pre zmysluplnú ošetrovateľskú prax. Výsledky výskumu odhalili len priemernú úroveň znalostí sestier z multikultúrneho ošetrovatelstva. Zároveň preukázali mierne lepšiu situáciu v multikultúrnej kompetentnosti mladších sestier s vyšším stupňom vzdelania. Výsledky výskumu poukazujú na potrebu kontinuálneho vzdelávania všetkých sestier, ale predovšetkým sestier s dlhoročnou praxou ktoré neabsolvovali vysokoškolské štúdium, zamerané na multikultúrne ošetrovatelstvo. Odbor v ktorom sestry pracujú nerozhoduje. Multikultúrne ošetrovatelstvo sa prelína všetkými odbormi a špecializáciami.

Literatura

DOBSONYOVÁ, A., JANKECHOVÁ, M. a KOLLÁROVÁ, L. Manažment ošetrovateľskej starostlivosti o pacienta s inou kultúrou. In: *Ošetrovateľstvo naprieč kultúrami: zborník z celoslovenskej konferencie s medzinárodnou účasťou Piešťanský deň ošetrovateľstva*. Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave, 2015, s. 54–63. ISBN 978-80-8132-137-5.

HOŤKOVÁ, Z. Multikultúrne ošetrovateľstvo a jeho špecifiká v praxi. In: *Trenčiansky ošetrovateľský deň: zborník z vedeckej konferencie*. Trenčín: Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka v Trenčíne, 2007, s. 44–53. ISBN 978-80-8075-261-3.

JANICZEKOVÁ, E. a RAPČÍKOVÁ, T. Faktory vplývajúce na pracovnú výkonnosť sestier. In: *Ošetrovateľstvo a zdravie XI.: recenzovaný zborník príspevkov z vedeckej konferencie*. Trenčín: Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka v Trenčíne, Fakulta zdravotníctva, 2018, s. 50–55. ISBN 978-80-8075-799-1.

KOBER, L. Špecifika ošetrovateľskej péče o cizince. *Sestra*. 2008, roč. 18, č. 10, s. 24. ISSN 1210-0404.

LANTING, K., DOGRA, N., HENDRICKX, K. et al. Culturally Competent in Medical Education – European Medical Teachers' Self-Reported Preparedness and Training Needs to Teach Cultural Competence Topics and to Teach a Diverse Class. *MedEdPublish* [online]. 2019. DOI: 10.15694/mep.2019.000098.1.

LÍŠKOVÁ, M. et al. *Základy multikultúrneho ošetrovateľstva*. Martin: Osveta, 2006. ISBN 80-8063-216-2.

SORENSEN, J., NORREDAM, M., SUURMOND, J. et al. Need for ensuring cultural competence in medical programmes of European universities. *BMC Medical Education*. 2019, vol. 19. ISSN 1472-6920.

ŠPIRUDOVÁ, L. et al. *Multikulturní ošetrovatelství II*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1213-X.

VIRGULOVÁ, J. Využitie nových modelov v multikultúrnom ošetrovateľstve. In: *Biele srdce vo farebnom svete: zborník odborných príspevkov z vedeckej konferencie*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce, 2011, s. 86–94. ISBN 978-80-8082-488-4.

ZAMBORIOVÁ, M., SIMOČKOVÁ, V. a SOVÁRIOVÁ SOÓSOVÁ, M. Multikultúrne aspekty ošetrovateľstva. In: *Ošetrovateľstvo naprieč kultúrami: zborník z celoslovenskej konferencie s medzinárodnou účasťou Piešťanský deň ošetrovateľstva*. Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave, 2015, s. 207–215. ISBN 978-80-8132-137-5.

Kontakt

doc. PhDr. Mária Šupinová, PhD.

Fakulta zdravotníctva so sídlom v Banskej Bystrici, SZU v Bratislave

Sládkovičova 21, 974 05 Banská Bystrica, Slovenská republika

maria.supinova@szu.sk